

Józefa Krawczyk*, Katarzyna Utnik-Banaś**, Zofia Sokolowicz***

*Instytut Zootechniki-PIB w Krakowie,

**Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie, ***Uniwersytet Rzeszowski

UWARUNKOWANIA ROZWOJU EKOLOGICZNEJ PRODUKCJI DROBIARSKIEJ W ASPEKTCIE KONCEPCJI ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO¹

FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF ORGANIC POULTRY PRODUCTION IN TERMS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT

Słowa kluczowe: ekologia, drób, zrównoważony rozwój

Key words: ecology, poultry, sustainable development

Synopsis. W Polsce przewiduje się rozwój ekologicznej produkcji drobiarskiej wynikający m.in. z rosnącej liczby gospodarstw ekologicznych i popytu na żywność ekologiczną w Polsce i Europie, dużej liczby populacji ras zachowawczych drobiu przydatnych do chowu ekologicznego, nadwyżki siły roboczej w terenach wiejskich oraz możliwości swobodnego obrotu produktami ekologicznymi na rynku unijnym.

Wstęp

W ostatnich latach notuje się w rolnictwie wzrost zainteresowania produkcją ekologiczną, zwaną popularnie organiczną. Świat dostrzega możliwości osiągnięcia wielu korzyści w wyniku stosowania tej metody produkcji żywności. Produkcja organiczna wpisuje się w ideę zrównoważonego rozwoju rolnictwa, ponieważ w niewielkim stopniu obciąża środowisko, promuje wykorzystanie ras rodzimych, co sprzyja ochronie różnorodności biologicznej, gwarantuje wysoki poziom dobrostanu zwierząt a konsumentom zapewnia bezpieczeństwo żywności. W Europie uprawy ekologiczne przekraczają 7 mln ha, a szybki rozwój rolnictwa ekologicznego obserwuje się w Szwajcarii, Austrii, Włoszech, Finlandii, Szwecji i Niemczech. Także w Polsce notuje się wysoki trend wzrostowy w tym zakresie, czemu sprzyja system wsparcia finansowego dla rolników w ramach pakietu 2 Programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013. W zależności od rodzaju upraw dopłata do 1 ha wynosi od 260 do 1800 zł. Jak wynika z danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi [www.minrol.gov.pl], w 2004 r. kontrolą objęto 3760 gospodarstw o powierzchni 82 730 ha, a w 2007 r. było to już 11 887 gospodarstw o powierzchni 285 878 ha. Liczba przetwórci wzrosła z 50 do 207. W Polsce udział rolnictwa ekologicznego w całkowitej powierzchni upraw rolnych w 2002 roku wynosił ok. 0,3%, podczas gdy średnia w krajach „starej Unii” wynosiła 3,3%. W 2010 roku udział powierzchni ekologicznej w Polsce wzrósł do 2,8%.

W gospodarstwach ekologicznych o mniejszej powierzchni dominuje produkcja roślinna, ale w tych większych obserwuje się wzrost zainteresowania chowem zwierząt, zwłaszcza tych, które wykorzystuje się do wypasu łąk i pastwisk (konie, krowy, owce). Jeżeli są to zwierzęta objęte Programem ochrony zasobów genetycznych zwierząt, to rolnicy korzystają ze wsparcia finansowego z kilku pakietów programu rolnośrodowiskowego (1, 3 i 7), co skutecznie poprawia efektywność produkcji. Z badań Sosnowki-Czajki i współautorów [2010] wynika, że wśród zwierząt utrzymywanych w gospodarstwach ekologicznych dominuje drób z przewagą kur nieśnych. Takiej sytuacji sprzyja aktualna organizacja rynku zbytu produktów ekologicznych. Jaja spożywcze nie wymagają przetworzenia i trafiają do sklepów bezpośrednio z gospodarstw. Pozwala to na uniknięcie marż pośredników i powoduje, że jaja obok warzyw i owoców są najczęściej sprzedawanym produktem ekologicznym w sieci detalicznej.

---

¹ Praca wykonana w ramach realizacji grantu nr N R12 0083 10 finansowanego przez NCBiR.

Cel, materiał i metodyka badań

Celem badań była analiza czynników ekonomicznych, społecznych i organizacyjnych, które w sposób zasadniczy wpływają w Polsce na rozwój ekologicznej produkcji drobiarskiej. Materiał do przeprowadzonej analizy stanowiły dane z roczników statystycznych, akty prawne regulujące wymogi rolnictwa ekologicznego oraz wyniki badań opublikowane w literaturze naukowej.

Prawno-organizacyjne podstawy produkcji ekologicznej. Wszystkie przepisy regulujące zasady produkcji ekologicznej znajdują się na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi [www.minrol.gov.pl]. Podstawowym krajowym aktem prawnym jest Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. 09. Nr 116, poz. 975) oraz wydane do niej rozporządzenia, a także przepisy wspólnotowe: Rozporządzenie Rady Nr 834/2007 i Rozporządzenie Komisji WE nr 889/2008.

Materiał hodowlany w gospodarstwach ekologicznych. Dla rolników, którzy uruchamiają produkcję drobiu w ekologicznym gospodarstwie na wstępie pojawia się problem zdobycia odpowiedniego materiału hodowlanego, gdyż powszechnie wiadomo, że drób utrzymywany w intensywnych systemach chowu nie nadaje się do utrzymania w surowych warunkach środowiskowych i na wolnych wybiegach. Tu wyraźna sugestia w tym zakresie znajduje się w artykule 8 Rozporządzenia Komisji [WE] nr 889/2008, aby przy wyborze ras lub odmian do chowu w gospodarstwach ekologicznych brać pod uwagę zdolność zwierząt do przystosowania się do miejscowych warunków – ich żywotność i odporność na choroby. Pierwszeństwo należy dać rodzimym rasom i odmianom. W Polsce jest aż 19 ras/rodów kur nieśnych, 14 gęsi i 10 kaczek objętych programem ochrony, które jak wynika z badań, są dobrze przystosowane do ekstensywnych metod chowu, głównie na zielonych wybiegach. Ekologiczny chów kur nieśnych rodzimych/lokalnych ras wpływa korzystnie na niektóre cechy jakości jaj, tj. masę jaj, barwę żółtka, zawartość witaminy A, poziom nienasyconych kwasów tłuszczowych [Krawczyk 2009, Skiba i in. 2009]. Z badań Instytutu Zootechniki w Krakowie wynika, że wśród kurcząt ras zachowawczych odchowywanych do 20 tygodni w warunkach chowu przyzagrodowego – na wybiegach poziom padnięć nie przekraczał 2%, podczas gdy w chowie intensywnym upadki w tym okresie wyniosły ok. 5%. Potwierdza to przystosowanie tych ptaków do surowych warunków utrzymania w ekstensywnych systemach chowu. W wolnowybiegowym systemie chowu można także efektywnie wykorzystać nadliczbowe kogutki ras zachowawczych, których mięso charakteryzuje się dobrą smakowitością. Także drobnowłóknistość mięsa gęsi stad zachowawczych wpływa na ich wysoką ocenę sensoryczną. We współczesnej, masowej produkcji drobiarskiej tylko chów gęsi ma charakter ekstensywny (wypas na pastwisku, a żywienie oparte o zielonki i zboża), co niestety podraża koszty produkcji. W efekcie cena tuszki gęsi stanowi istotną barierę w powszechnym spożyciu gęsiny przez krajowego, statystycznego konsumenta i mięso gęsie prawie w 100% trafia na eksport.

Ekonomiczne, społeczne i rynkowe uwarunkowania popytu na ekologiczne produkty. Rozwój produkcji ekologicznej determinowany jest przede wszystkim popytem na mięso i jaja z chowu ekologicznego. Popyt ten wynika z wielkości dochodów ludności i efektu marketingu, który winien uświadomić społeczeństwo o ścisłej zależności między ekologią a bezpieczeństwem żywności, dobrostanem zwierząt i ochroną środowiska, bowiem te aspekty produkcji zwierzęcej są coraz ważniejsze dla konsumentów [Sokołowicz i Krawczyk 2010]. Z badań Piłarskiego i Grzybowskiej [2001] wynika, że nabywcami produktów ekologicznych są ludzie młodzi (<29 lat) oraz emeryci, mieszkający w dużych miastach, o wysokich dochodach, a więc produkcja powinna być dostosowana do oczekiwań tych grup społeczeństwa. Żakowska-Biemas i Gutkowska [2003] stwierdziły, że najlepszym źródłem informacji dotyczących ekologicznych produktów drobiarskich są media, a szczególnie telewizja. Krajowi producenci żywności ekologicznej zmagają się najbardziej z brakiem dobrze funkcjonującej organizacji zbytu produktów i z tego powodu w Polsce głównym kanałem zbytu produktów ekologicznych jest sprzedaż bezpośrednia w gospodarstwie lub na placu targowym [Łuczka-Bakuła, Smoluk-Sikorska 2009]. W opinii producentów brak jest przetwórci i sklepów w bliskiej odległości od gospodarstw ekologicznych, a krajowi konsumenci, o niskich dochodach, z braku stosownych informacji są nieufni do certyfikatów i sięgają najczęściej po tanie, występujące w nadmiarze i łatwo dostępne, konwencjonalne produkty żywnościowe. We Włoszech, gdzie tradycja produkcji ekologicznej jest dłuższa obserwuje się spadek udziału sprzedaży bezpośredniej produktów ekologicznych na rzecz marketów i takiej tendencji można się spodziewać w Polsce [Runowski 2004].

Z analizy badań rynku europejskiego i krajowego wynika duża różnica między cenami produktów ekologicznych a konwencjonalnych (tab. 1). Najmniejsze różnice notuje się dla mlek, a największe dla sera i ziemniaków. W przypadku mięsa drobiowego różnice wynoszą od 170 do 200%, a jaj od 200 do 225%, ale w Polsce badania z tego zakresu są rzadko wykonywane, co nie daje gwarancji, że uzyskane dane są reprezentatywne.

Wysokie ceny produktów ekologicznych wynikają przede wszystkim z konieczności przestrzegania reżimu technologicznego w tym systemie produkcji, który w drobiu dotyczy zarówno wielkości obsady w kurnikach i na wybiegach, wieku uboju ptaków jak i maksymalnej liczby drobiu w 1 budynku. Jak wynika z Raportu Komisji

Europejskiej [2004], produktywność ptaków w chowie ekologicznym jest także istotnie mniejsza co powoduje, że np. koszty produkcji jaj organicznych są o 46% wyższe niż w intensywnym systemie chowu klatkowego. W badaniach Instytutu Zootechniki w Krakowie stwierdzono zwiększenie aż o 70% kosztów produkcji gęsi w warunkach chowu ekologicznego [Krawczyk i Bielińska 2007]. Natomiast Koreleski i Świątkiewicz [2009] wykazali, że produktywność kur nieśnych i drobiu rzeźnego w warunkach chowu ekologicznego można skutecznie poprawić poprzez dodatek do paszy syntetycznej metioniny, bowiem w mieszankach ekologicznych

występuje problem z należyтым zbilansowaniem aminokwasów. Ponadto, dodatek metioniny ogranicza wydanie przez ptaki azotu, co ma duże znaczenie dla ochrony środowiska. Jednakże aktualne wymogi ekologicznej produkcji pasz nie pozwalają na dodatek syntetycznych aminokwasów.

Koszty produkcji ekologicznej mięsa drobiowego i jaj, przy braku w Polsce infrastruktury marketingowej i sprawnej organizacyjnie dystrybucji takich produktów, jest poważnym ograniczeniem wzrostu zainteresowaniu rolników tą formą produkcji. Z badań krajowego rynku wynika natomiast wzrastające zainteresowanie konsumentów nabywaniem zarówno mięsa drobiowego, jak i jaj z ekologicznego systemu chowu, a decyduje o tym ich przekonanie, że produkty te mają prozdrowotne wartości i są smaczne [Sokołowicz i in. 2008, Sokołowicz i Krawczyk 2010]. Także turyści przebywający w gospodarstwach agroturystycznych w menu oczekują mięsa drobiowego, a ptaków jako ozdoby wiejskich podwórek. W tej sytuacji można przypuszczać, że wraz z dużą dynamiką wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce, zwiększać się będzie udział w nich produkcji zwierzęcej, a szczególnie drobiu.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzić można, że szanse rozwoju ekologicznej produkcji drobiarskiej w Polsce wynikają m.in. z:

- wzrastającej liczby gospodarstw ekologicznych i popytu na żywność ekologiczną w Polsce i Europie,
- dużej liczby populacji ras zachowawczych drobiu przydatnych do chowu ekologicznego,
- nadwyżki siły roboczej w terenach wiejskich,
- możliwości swobodnego obrotu produktami ekologicznymi na rynku unijnym, charakteryzującym się wysokim wzrostem popytu na żywność ekologiczną,
- preferencji konsumentów przekonanych o wysokiej jakości produktów uzyskiwanych od drobiu z wolnowybiegowego i ekologicznego systemu utrzymania,
- protestów obrońców praw zwierząt przeciw warunkom utrzymania drobiu w chowie intensywnym i domagających się działań na rzecz poprawy dobrostanu ptaków w istniejących systemach utrzymania,
- wsparcia finansowego w ramach „Programu rolnośrodowiskowego”,
- dużego udziału (szacowanego na ok. 50%) w gospodarstwach ekologicznych prowadzących produkcję zwierzęcą.

Barierami rozwoju ekologicznej formy produkcji drobiu są:

- wysokie koszty produkcji przy niskich dochodach statystycznego krajowego konsumenta,
- brak silnej grupy producentów żywności ekologicznej podejmującej działania w zakresie marketingu i sprzedaży produktów,
- niedostateczny poziom edukacji konsumentów nt. zasad produkcji i znakowania produktów ekologicznych, co powoduje brak zaufania do certyfikatów,

Tabela 1. Różnice cenowe wybranych produktów ekologicznych w porównaniu z cenami produktów konwencjonalnych
Table 1. Price differences among some organic products compared to the prices of conventional products

Produkty/ Products	Kraj (źródło danych)/Country (source)	Różnice cenowe (produkty konwencjonalne = 100)/ Price differences (regular products =100)
Jaja/Eggs	Polska/Poland [Krawczyk 2010] Włochy/Italy [Zanoli i Pinton 2001]	225,0 200,0
Mięso drobiowe/ Chicken meat	Włochy/Italy [Zanoli i Pinton 2001] Polska/Poland [Krawczyk i Bielińska 2007]	200,0 170,0
Mleko/Milk	UE [Żakowska-Biemans i Gutkowska 2003], Niemcy/Germany [Runowski, 2004]	139,0 110,4
Ser/Cheese	Polska /Poland [Krawczyk 2010]	316,0
Ziemniaki/ Potatoes	UE [Żakowska-Biemans i Gutkowska 2003], Niemcy/Germany [Runowski 2004]	191,0 270,1

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

- system wsparcia finansowego w ramach programu rolnośrodowiskowego (PROW 2007-2013), który stymuluje rozwój produkcji roślinnej i zwierząt wykorzystywanych do wypasu łąk (konie, krowy, owce i kozy) a nie drobiu,
- brak małych, występujących przy gospodarstwach ekologicznych ubojni i przetwórci mięsa drobiowego uzyskiwanego w ekologicznym systemie produkcji mimo dużego zainteresowania konsumentów,
- zagrożenia zdrowotne drobiu na wybiegach.

Literatura

- Koreleski J., Świątkiewicz S.** 2009: Bilansowanie aminokwasów siarkowych w paszy ekologicznej dla niosek i kurcząt obniża wydalanie azotu do środowiska. *Polskie Drobiarstwo*, 10, 24-25.
- Krawczyk J.** 2009: Quality of eggs from Polish native Greenleg Partridge chicken-hens maintained in organic vs. backyard production systems. *Animal Science Papers and Reports*, vol. 27, 3, 227-235.
- Krawczyk J., Bielińska H.** 2007: Uwarunkowania opłacalności ekologicznego systemu chowu młodych gęsi rzeźnych. *Rocz. Nauk. Zoot.* t. 34, z. 2, 269-278.
- Luczka-Bakula W., Smoluk-Sikorska J.** 2009: Poziom i zróżnicowanie oferty asortymentowej żywności ekologicznej w dystrybucji specjalistycznej. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering*, vol 54(3), 191-195.
- Piłarski S., Grzybowska M.** 2002: Stan i uwarunkowania popytu na żywność ekologiczną. *Rocz. Nauk Roln.*, seria G, t. 89, z. 2, 53-65.
- Raport Komisji Europejskiej. 2004: Study on the socio-economic implication on the various systems to keep laying hens. [www.ceasc.com].
- Rozporządzenie Komisji WE nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. *ustanawiające szczególne zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007*. [www.minrol.gov.pl].
- Rozporządzenie Rady nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. *w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli*. Dz.U. 189 z 20.07.2007 r.
- Runowski H.** 2004: Efektywność produkcyjno-ekonomiczna gospodarstw ekologicznych. *Zag. Doradztwa Roln.*, 3, 47-61.
- Skiba M., Oziębłowski M., Kaźmierska M.** 2009: Fatty acids and cholesterol profile in egg yolk from laying hens housed in ecological conditions. [W:] Rozdz. w monografii pt. *Food Technology Operations new Vistas*. Wrocław, 310-314.
- Sokolowicz Z., Krawczyk J.** 2010: Znaczenie chowu drobiu w gospodarstwach agroturystycznych w opinii mieszkańców województwa podkarpackiego. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XII, z. 4, 314-316.
- Sokolowicz Z., Krawczyk J., Dykiel M.** 2008: Hen housing system and egg quality as viewed by consumer. *Ann. Anim. Sci.*, vol. 8, No 1, 71-80.
- Sosnowka-Czajka E., Muchacka R., Paraponiak P., Skomorucha I., Pająk T., Radecki P., Walczak J.** 2010: Cross-selectional characteristics of ecological farms in Poland in the scope of monitoring by the National Research Institute of Animal Production. Wyd. IZ-PIB, Kraków, 194-201.
- Ustawa z 25 czerwca 2009 r. *o rolnictwie ekologicznym*. Dz.U. 09. Nr 116, poz. 975.
- Zanoli R., Pinton R.** 2001: Survey of the Italian market for certified organic fruit and vegetables.
- Żakowska-Biemans S., Gutkowska K.** 2003: Rynek żywności ekologicznej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Wyd. SGGW, Warszawa, s. 217.

Summary

In Poland it is expected that organic poultry production will develop due to the growing number of organic farms and the demand for organic foods in Poland and Europe; the large number of conservation populations of poultry, suitable for organic farming; the surplus labour force in rural areas; and the free circulation of organic products within the European Union. This form of poultry production is mainly hindered by the high production costs, the low income of the average Polish consumer, and the health hazards to which poultry are exposed on free range.

Adres do korespondencji:

dr hab. Józefa Krawczyk
Instytut Zootechniki PIB
32-083 Balice
e-mail: jkrawczy@izoo.krakow.pl

dr inż. Katarzyna Utnik-Banaś
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków

dr hab. Zofia Sokółowicz, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski
ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów